

Universitatea Babeş–Bolyai
Facultatea de Litere
Departamentul de Literatură maghiară
Şcoala Doctorală de Hungarologie

TEZĂ DE DOCTORAT

Receptarea operei lui Faludi Ferenc

REZUMAT

Coordonator Ştiinţific
Prof. univ. dr. Egyed Emese

Doctorand
Vogel Zsuzsa

Cluj-Napoca, 2013

I. PREFAȚĂ	5
II. PORTRET, CARACTER, MEMORIE.....	12
II. 1. Abordare biografică	12
II.2. Biografie din perspectiva datelor.....	13
II.2.1. <i>Sursele datelor biografice ale literaturii despre Faludi</i>	13
II.2.2. „ <i>nobili ortus</i> ”	16
II.2.3. <i>Unde și când s-a născut Ferenc Faludi?</i>	19
II.2.4. „ <i>Școlile elementare</i> ”	20
II.2.5. <i>Iezuitul</i>	21
II.2.6. „ <i>După acea furtună...</i> ”	28
II.3. Natura biografiilor.....	29
II.3.1. <i>Portret</i>	30
II.3.2. „ <i>Caracterul moral</i> ”	31
II.3.2.1. <i>Surse</i>	32
II.3.2.2. „ <i>Martorii</i> ”	33
II.3.3. „ <i>Reînsuflețirea</i> ” lui Ferenc Faludi	36
III.1. Specii și receptări posibile.....	49
III.2. Omul de curte a lui Faludi.....	55
III.2.1. „ <i>arte de prudencia</i> ”	57
III.2.2. <i>Omul proteic și Virtutea</i>	58
III.2.3. <i>Virtute, Glorie și Fama</i>	60
III.2.4. <i>Arta vorbirii a omului de curte</i>	62
III.3. De la etica comportării în societate până la educarea creștină	63
III.3.1. <i>Utilitate și delectare</i>	65
III.3.2. <i>Cititorul vizat, căile lecturii recomandate de vocea actorială</i>	68
III.3.3. <i>Etica creștină și Lumea</i>	70
IV. POLITICI EDITORIALE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL 18-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL 19-LEA ÎN OGLINDA OPERELOR LUI FALUDI FERENC.....	74
IV.1. Ediții și editori.....	74
IV.1.1. <i>Volume antume</i>	75
IV.1.2. <i>Ediții ale anului 1787</i>	81
IV.1.3. <i>Excurs. Despre paratexte</i>	84
IV.1.4. <i>Faludi în colecția „Corpus Poetarum omnium Hungariae”</i>	91
IV.1.5. <i>Anunțarea colecției „Poétai Gyűjtemény”</i>	100
IV.1.6. <i>Excurs despre opiniile schimbătoare ale lui Kazinczy</i>	102
IV.1.7. <i>Perspective</i>	107
V. FORME DE APARIȚII ALE MUZEI LUI FALUDI, SAU CUM CITESC EDITORII.....	108
V.1. Manuscrise, ediții. Filologie	108
V.2. Identificări de redactor-editor.....	110
V.3. Cititori și strategii de lectură recomandate.....	112
V.4. Pricipiile și strategiile redactării	115
V.4.1. „ <i>Limba literară savantă</i> ” și „ <i>comorile limbii</i> ”	115
V.4.2. „ <i>Poeți maghiari înnăscuți</i> ” și <i>limba națională</i>	118
V.5. „ <i>Dezbrăcarea</i> ” și „ <i>îmbrăcarea</i> ” operei, sau îmbunătățire „ <i>cu mână ușoară</i> ” .	121
V.6. Concluzii	129
VI. PUBLICUL (CITITOR) AL LUI FALUDI FERENC	131
VI.1. Compoziții, editori și lectorul vizat	131
VI.2. Cititori-posesori ai cărților lui Faludi din biblioteci ardelene.....	135

VI.2.1. Colecții de cărți ale colegiilor clujeni.....	136
VI.2.1.1. „Personaje secundare” ale istoriei literaturii, „diletanți”, profesori.....	138
VI.2.1.2. Cititorii lui Faludi din Colegiul Reformat din Cluj-Napoca	140
VI.2.2. „Confesiunile” volumelor Faludi din Biblioteca Universitară din Cluj-Napoca și din fosta Societate a Muzeului Ardelean	142
VI.2.3. Exemplare Faludi din colecțiile Bibliotecii Teleki–Bolyai.....	144
VI.2.4. Ediții ale operei iezuitului în Biblioteca Batthyaneum	145
VI.2.5. Volume care conțin opere ale lui Faludi Ferenc din Colegiul din Aiud	145
VI.2.6. Exemplare de donații din Colegiul Székely Mikó și Muzeul Național Secuiesc	146
VI.2.7. Cărți de Faludi în colecțiile Muzeului din Miercurea-Ciuc	147
VI.2.8. Însemnările unor cititori nobili și un manuscris Benkő în Biblioteca Științifică din Odorheiu Secuiesc	148
VI.3. Caracterul însemnărilor.....	153
VI.4. În loc de concluzii	155
VII. RECEPTAREA POEZIILOR LUI FALUDI FERENC ÎN MANUSCRISELE DE COLECȚII DE POEZII SAU DE CÂNTECE DIN SEC. 18–19	156
VII.1. Manuscrisele, surse ale receptării liricii lui Faludi	156
VII.2. Surse și posesori ale variantelor de texte ale lui Faludi.....	160
VII.3. Aspectele receptuale ale paratextelor colecțiilor de manuscrise.....	162
VII.4. Concluzii statistice	165
VII.5. Textologia cântecelor copiate	174
VII.5.1. Libertatea copistului sau combinatorului	175
VII.5.2. „Cheia tezaurului” (?) sau topogeneza	181
VIII. CONCLUZII. PERSPECTIVE ALE CERCETĂRII	185
BIBLIOGRAFIE	188
ANEXĂ	208

CUVINTE CHEIE

Literatură maghiară, sec. XVIII–XIX, Ferenc Faludi, recepție literară, biografie, contextualism, politici editoriale, ediții, filologie, textologie, istoria lecturii, literatură populară

TEMA ȘI STRUCTURA DISERTAȚIEI, METODOLOGIA APLICATĂ

Există un punct în care majoritatea lucrărilor care tratează semnificația istorico-literară a operei lui Faludi Ferenc converge (indiferent de perioada în care a fost publicată): autorul este tratat ca cineva, care împlinește prin operele sale o lipsă, este considerat un „prag”, piatră de hotar cu două fețe la granița dintre două epoci, iar neajunsurile lucrărilor sale este explicat tocmai prin această poziție. Așa destul de devreme a ajuns la marginea canoanelor literare bazate pe criterii estetice, sau cel al originalității, chiar dacă la începuturile genezei acestor canoane a stat între primii. În lucrarea mea nu am încercat să redesenez această imagine, numai s-o nuanțez, accentuând faptul, că în cadrul canonului literar maghiar, sau în afara acestuia, de-a lungul secolelor totdeauna au existat cititori (sau chiar scriitori, poeți) care i-au citit, i-au folosit operele, considerându-le chiar exemple de urmat, de imitat, deși n-au fost printre formatorii canonului literar.

„Readucerea la lumină” a prestigiului autorului iezuit și a operei lui a început încă din anii 1780, prin activitatea literară (prin a-i marca locul în primele ierarhii literare din sec. al XVIII-lea) și editorială a polihistorului Révai Miklós, și putem să spunem că după încercările din sec. al XIX-lea această năzuință este prezentă și azi. Lucrarea de față nu încearcă să se înscrie în rândul acestor lucrări (deși prin anumite aspecte contribuie și la această tendință).

Obiectul disertației constituie tocmai studierea acestor „readuceri la lumină”, iar părțile lucrării se inegrează pe baza ideii lecturii (în sens larg). Dacă am simplifica definirea temei disertației: fiecare capitol încearcă să dea un răspuns la întrebarea cine, când, cum, în ce chip le-au citit sau le-au folosit operele lui Faludi Ferenc, încercând să interpreteze binențeles și cazurile lipsei receptării acestora. Receptarea operelor lui Faludi nu o consider ca schițarea unui proces continuu, ci mai degrabă prezentarea diferitelor segmente, laturi ale acesteia din diferite puncte de vedere metodologice.

Textele definite ca acte culturale, sau dezvoltarea și interpretarea contextelor primare ale acestora constituie baza cercetărilor. Astfel abordarea estetică nu este cea

primară, aceasta se completează prin perspectiva analizei fenomenelor ictorice, sau socio-culturale. Abordarea problemelor este istorică sau canonică conform temelor capitolelor.

Importanța activității multilaterale a lui Faludi Ferenc în cultura epocii, interpretarea „rolurilor” acestuia – iezuit, profesor, director (cultura școlii din sec. al XVIII-lea), conducător de congregații, îndrumător spiritual la Pazmaneum din Viena (spiritualitate), director de tipografie, bibliotecar (cultura cărții), prozator, poet, autor de piese dramatice, etc. – ocupă un loc important în cadrul receptării operelor lui din sec. XVIII–XIX. Studiarea acestuia este motivat și prin faptul, că în această perioadă (și pentru cititorii non profesioniști, și azi), biografiile au determinat receptarea operelor. Primul capitol al disertației tratează problema biografiilor. În studierea receptării, interpretat ca act cultural, lucrarea valorifică rezultatele cercetărilor din domeniul istoriei cultelor, iar uneori încearcă reconstruirea „gramatica culturală” a publicului de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cultul lui Faludi fiind considerat ca un gest de autointerpretare al unei comunități (în primul rând locale).¹

Capitolul al doilea recitește anumite texte, opere publicate în ediția critică din 1991, pe baza unor categorii de valori, prin care se conturează și aspectele intențiilor extratextuale, latura ideologică a acestora. În același timp, studiază și canalele prin care acest lucru s-a manifestat. În ceea ce privește problema genurilor, aplică categoria genurilor empirice ale poeziei moderne, în care caracterul pragmatic, funcția comunicării modelează genurile acestor texte. Lucrarea caută răspunsul și la întrebarea, ce fel de „oferte de lectură” conțin aceste texte sau textele liminare ale acestora, pentru că lectura conform intenției autorului este și ea una dintre lecturile posibile (agreat sau nu de către cititori). Pentru dezlegarea problemei înstrăinării, încearcă reconstituirea – cel puțin la nivelul unor exemple, – aceluia prim context, format din textele liminare, care le-au înconjurat textele lui Faludi la geneza sau receptarea primară a acestora, urmărind faptul, că acestea din urmă unde se poziționează față de peritextele contemporane în privința programelor formulate. Cu ajutorul conceptelor contemporane referitoare la genuri și specii, probabil că putem să ne apropiem mai bine de „punctul de vedere al indigenilor”, de problema „ce au

---

¹ TAKÁTS, *Antropológiai látásmód és irodalomtörténet-írás* = TAKÁTS 2007, 38–39., idem, *Nyolc érv az elsődleges kontextus mellett* = idem, 85.

însemnat pentru autorii acelor acțiuni”,² ce fel de strategii de lecturi sau modele de întrebuințări au oferit.

Capitolul al treilea urmărește o istorie a edițiilor operelor lui Faludi Ferenc până la începutul secolului al XIX-lea. Totalizarea edițiilor (împreună cu datele referitoare la tiraj) constituie în sine un indice de popularitate, dar în afară de aceasta, cercetarea cărții în calitate de obiect cu conținuri multimediale, poate fi valorificată și din perspectiva receptării. Conturarea contextului primar (în acest caz latura materială, medială) presupune o abordare metodologică interdisciplinară (metodele istoriei tipografiei, istoriei cărții, precum și cele etalate de Gerard Genette în lucrarea sa despre natura paratextelor).

Această idee este continuată în următorul capitol. Din perspectiva noii filologii și a textologiei, acest capitol prin analiza filologică a poeziilor publicate postum și a reflectării politicilor editoriale în textele publicate, încearcă să răspundă la întrebarea, cum au citit primii editori (Révai, Batsányi), sau cum vroiau să fie citită opera poetică a autorului. Corectările ulterioare au și implicații cultice. Această analiză implică studierea ideilor despre limbă și literatură a editorilor, transformarea idealului poetic în discursurile legate de aparițiile poeziilor lui Faludi (Révai, Batsányi, Kazinczy).

Capitolul al V-lea, din perspectiva istoriei lecturii, studiază însemnările (cele posesoriale, marginale, sublinieri), „confesiunile” cărților din diferite biblioteci, colecții transilvănene, cu scopul de a desena cititorii, posesorii empirici, precum și modul citirii sau utilizării acestor opere.

Receptarea operelor lui Faludi Ferenc în manuscrisele din sec. XVIII–XIX reprezintă o latură importantă a canonizării poeziilor lui Faludi, care n-a fost cercetată până acum, numai semnalată în bibliografia monumentală a manuscriselor de cântece și poezii elaborată de Stoll Béla. Mulțimea de copii, variante care au la bază câte un text de Faludi, prezente în aceste culegeri demonstrează popularitatea „cântecelor” lui Faludi în această perioadă. Utilizarea în contextul de „popular poetry” implică mișcarea complexului sistem de conexiuni dinre oralitate – scris. Preferința pentru unele cântece, variabilitatea textelor relevă gustul și obiceiurile de „lectură” a unui anumit strat de cititori, și aduc date importante în ceea ce privește receptarea operelor lui Faludi. Metodologia aplicată era cea a statisticii și a textologiei.

---

² TAKÁTS, *Antropológiai látásmód és irodalomtörténet-írás* = TAKÁTS 2007, 38.

Având în vedere faptul, că cele patru capitole vizează diferite aspecte ale receptării operei lui Faludi Ferenc, schimbarea punctelor de vedere presupune abordarea problemelor prin diferite metode de cercetare. Astfel, în ceea ce privește metodologia aplicată, nu putem să vorbim de omogenitate, tema tratată este cea care impune metoda sau metodele aplicate.

REZULTATE, CONCLUZII

În primul capitol am încercat însumarea rezultatelor literaturii biografice despre Faludi, precum și precizarea sursei datelor inexacte, persistența acestora în literatura de specialitate. Despre reconstruirea biografică a imaginii autorului iezuit putem să vorbim încă din vremea primelor ediții ale poeziilor sale. Deja la Révai, dar mai ales începând cu Batsányi putem constata, cum biografiile funcționează ca niște preconcepții în procesul lecturii, iar dacă ceva nu era în concordanță cu această imagine (model) apare ca problemă, care trebuie explicat sau chiar corigat.

Cititorii secolului al XIX-lea erau predispuși la o abordare biografică a operei lui Faludi. Rolurile asumate de acesta (de ex. călugăr, dascăl, profesor), caracterul moral conturat în biografii, precum și locul lui în istoria literaturii maghiare (aceasta din urmă concepută ca un proces) a determinat pozitiv sau negativ lecturile din sec. al XIX-lea (generând probleme mai ales în cazul receptării operei lirice).

Operele prozaice moralizatoare ale lui Faludi sub forma unor categorii etice – care au rădăcini în literatura antică sau barocă –, conform intenției autorului încearcă „reorganizarea realității”, formarea „mijloacelor conceptuale și repertoriului emoțional” ale cititorilor.³ „Canalele” prin care se realizează transmiterea conceptelor culturii comportamentale, în care are loc dialogul dintre ierarhiile de valori laice și cele religioase, sunt speciile empirice, schimbătoare ale literaturii politico-morale.

Uzul determină și genurile, dar în același timp se poate constata o tendință a acestora spre a deveni lectură. Funcțiile originale sunt trecute în plan secundar, iar limba capătă o importanță deosebită. Speciile care funcționau la geneza textelor câteodată devin piedici în calea comprehensiunii cu premise estetice.

Capitolul referitor la ediții concludă și precizează datele referitoare la acestea. Studiarea edițiilor operelor lui Faludi în contextul politicilor editoriale din această perioadă a avut ca rezultat însumarea mulțimilor de ediții, iar ceea ce, din punctul de

---

³ TAKÁTS, 45.

vedre al receptării, e și mai important, deslușirea activității acelor instituții, agenți (tipografii, editori, prenumerație, mecenatură, concurență, ierarhii literare, canonizări), care au stat la baza acestor ediții.

Cercetarea publicațiilor din perspectiva medialității a pus în evidență un alt aspect al receptării: cărțile ca obiecte cu valențe multimediale, prin elaborarea tipografică și prin paratexte marchează părțile receptării, ale lecturilor posibile.

Bazându-se pe aceste rezultate, capitolul următor studiază faptul, cum citesc sau ce modalități de lectură oferă editorii. Prin aplicarea metodelor textologiei și a noii filologii s-a putut releva conexiunile dintre diferite texte (dintre paratexte editoriale și textul poeziilor), iar într-un context mai larg, relațiile dintre „agenți” și texte. Datorită acestor cercetări s-a relevat faptul, că Révai și Batsányi prin editarea poeziilor lui Faludi doresc etalarea unui ideal de limbă, iar strategiile de lectură oferite de ei sunt formulate conform aceluia. Acest lucru se evidențiază prin intervențiile lor în textele auctoriale la nivel poetic și textologic efectuate în vederea unei ediții „fără cusur”. În contextul vieții literare aflată în deplină formare, valorile și imperfecțiunile, „îmbunătățirile” acestora, devin mijloace prin care se construiește autoritatea editorială, sau în cazul lui Batsányi, se definește obiectul dezbaterii.⁴

În urma cercetărilor însemnărilor de cărți nu se pot contura o perspectivă generală, omogenă. Deși fragmentare, aceste date sunt extrem de interesante, pentru că așa putem să ne apropiem de cititorii empirici de altădată. Însemnările câteodată consemnează doar posedarea cărții, donația sau apartenența acesteia la o anumită bibliotecă de colegiu. În alte cazuri cititorul de altădată subliniază, marchează părțile, fragmentele, considerate mai interesante sau mai importante. Cele mai impresionante (dar totodată și cele mai rare) sunt însemnările care reflectă procesul lecturii, care se refer la conținutul cărții, prin care se poartă un dialog cu aceasta.

Catalogele bibliotecilor, listele de cărți sau de împrumut din această perioadă s-au dovedit a fi folositoare doar ca surse complementare. Lărgirea ariei cercetării este mai promițătoare nu atât din punct de vedere geografic, cât în direcția antrenării altor surse, precum corespondențele vremii aflate în curs de publicare.

Cercetarea manuscriselor de cântece a avut ca rezultat, ca și în cazul anterior, conturarea cititorului empiric și a unei strategii de lectură specifice, numai că aici avem de-a face cu un context mult mai eterogen. Textele de poezii ale lui Faludi (în

---

⁴ Despre noțiunea „situației de dispută” vezi TAKÁTS, 50.

majoritatea cazurilor devenite anonimi) s-au integrat în lanțul tradiției acestui *popular poetry* (asemănător poeziilor lui Amade László și Csokonai Vitéz Mihály). Consemnarea este totodată și o alegere, semnaleză popularitatea cântecelor lui Faludi în acest context aflată în permanentă mișcare.

Prin registrarea statistică a acestor texte s-au evidențiat nu numai indicele de popularitate, ci și evoluția cronologică a acestora. O astfel de cercetare ar deschide o perspectivă nouă spre conturarea unor canoane alternative, care ar nuanța în multă măsură cunoștințele noastre despre istoria lecturii maghiare din sec. XVIII–XIX.

Abordarea textologică surprinde ce se întâmplă cu aceste cântece, texte în acest context. Traectoriile uzului trec de la copierea fidelă la travestie, de la fragmentarea totală până la reorganizarea elementelor acestui „tezaur”. Formele variogenezei și topogenezei dovedesc popularitatea textelor lui Faludi, iar atitudinea acestor „gospodari” de texte nu poate fi numită în nici un caz indiferentă.

Un alt aport al aplicării textologiei este concluzia, că același proces are loc și în cazul receptării poeziilor lui Faludi în contextul literaturii culte (de ex. în cazul lui Verseghy, Révai, Szentjóni Szabó, Benyák Bernát, Nagy János, Fejér György etc.).